

# Tankar kring fängelsemurar

Av dr *Ragnar Toss*, Torshälla

Doktor A. Westling skildrar i sin levande och instruktiva artikel "Bakom fängelsemurarna" (Socialmedicinsk tidskrift nr 2/61) den beklämmande *circulus vitiosus* en fånge oftast råkar in i under sin fängelsevistelse, då han glider från asocialitet till antiasocialitet.

Dr Westling ifrågasätter det förnuftiga i isolering och andra straffåtgärder men ser sig tydligen ur stånd att ange någon som helst positiv väg ut ur svårigheterna. Är icke detta något signifikativt för våra dagars social- och fängenvård för att inte rent av säga samhällsvård?

Hur skall man resocialisera individer, som mer eller mindre sakna uppfattningen av livet som en uppgift, vars lösning ligger i dess utnyttjande i en positiv, uppbyggande och livsvårdande anda, alltså enligt etiska normer? Eller är ej den riktigaste frågeställningen: Vilken profylax bör bedrivas, så att ej sådana katastrofala situationer uppstå, där individerna helt glida ut ur samhällets gemenskap? Uppgiften att hos vuxna med förkrympt personlighet efterutveckla denna har väl i stort sett visat sig överstiga mänsklig förmåga.

Thomas Edison sade om vetenskapen, att vi ej veta mer än en billiondel av något väsentligt. Kanske kan man i våra dagar på grund av vetenskapens enorma framsteg våga gissningen, att vi nu känna till någon milliarddel. Vi känna dock ej till arten av materiens elementarpartiklar, ej energiens eller gravitationsfältens natur, ej livets väsen och innebörd. Beträffande kunskaperna om människans psyke är väl läget ej bättre. För lösandet av svårigheterna ropar man på mer forskning. Självfallet bör sådan bedrivas med all tänkbar intensitet. Men skall ej läkaren och andra praktisera enligt vetenskap och *beprövad erfarenhet*? Historien och socialvetenskapen säga, att människors psyke påverkas av ideologier av olika slag, dvs. något som centrerar livsuppfattningen mot ett bestämt mål. Sådana ideologier äro de olika religionerna och de s. k. kvasi-

religionerna, vilka ej syfta till att inrikta tillvaron mot någon gudomlighet utan mot ren maktkamp, kamouflerad av rasmytologi eller mot ett materialistiskt paradiset e. d.

Det för människan biologiskt djupast kännetecknande är nog hennes outrotliga behov av att känna, att livet har någon mening. Hon lever som bekant ej av bröd allena. Saknar hon varje känsla för livets mening, då är hon djupt olycklig och berövar sig ofta nog själv livet.

Av de 6—800.000 år människosläktet anses ha funnits till ha människorna först de sista 6.000 åren nått sådan religiös mognad, att kulturer kunnat utvecklas. Religionerna utgöra den grundförutsättning för samordnande av människors strävanden att allas kamp mot alla kan mildras i tillräcklig omfattning. Vi behöva ju endast tänka på vårt eget land, hur kulturen började spira, sedan kristendomen hunnit påverka rövarhorderna i Norden. Och i våra dagar se vi vid kristendomens söndervittring och förfall, hur asocialiteten synes tilltaga i oroande omfattning.

Sigmund Freud ansåg religion vara en förlegad illusion, som mänskligheten så småningom skulle växa ifrån. Prof. Gert Bonnier utvecklar i sin bok: "Det oförklarliga" liknande tankegångar, där han säger, att allt i universum så småningom måste dö, och vår planet efter några milliarder år kommer att förbrännas av den då expanderande solen. I det långa loppet måste allt vara absolut meningslöst. Ondskan som en princip för kampen för tillvaron är till slut det, som styr tillvaron, även om samhällsbyggandet fordrar hänsyn individerna emellan. Liknande nihilistiska tankegångar dominera en mycket stor del av vår vetenskapligt bildade och reflekterande västerländska värld. Men är ej just detta orsaken till vår kulturs upplösningssymtom? Finnes någon väg därur?

Einstein, som var en djupt religiös man utan att räkna sig som kristen, sade: "Religion utan vetenskap är blind. Vetenskap utan religion är

lam." Förlamade ha vi alla börjat bli i vår nihilism.

Einstein räknade ofrånkomligen med en skapande faktor, som ej låter sig vetenskapligt definieras. Livets princip kan enligt E. och andra ej vara slump. Liksom matematiken börjat räkna med andra dimensioner än dem vår hjärna direkt kan fatta, så måste vi också räkna med tillvarons okända dimensioner. Detta måste få sitt symboliska uttryck i någon sorts religion.

Livet karakteriseras av ständig föränderlighet. Skapandet är ej avslutat. En religion motsvarar sin tids kulturstadium. I s. k. dogmer försöker en tidsålder sammanfatta det väsentliga i den tidens livsuppfattning och aningar. Men lika lite som tiden och tänkandet står stilla, lika lite kan en religion göra det. Slår man vakt om fastheten och oföränderligheten, då växer livet ifrån religionen och den förstenas och dör. Detta hotar kristendomen i våra dagar.

Liksom vi än i dag stå i tacksamhetsskuld till hjulets okända konstruktör men utveckla tekniken vidare, så ha vi all anledning att stå i oändlig tacksamhetsskuld till Jesus för den oerhörda utvidgning och fördjupning av religionen och etiken han medförde, utan att vi för den skull behöva ge avkall på all vidare tankeverksamhet och religiös utveckling. Vad Albert Schweitzer säger om "vördnaden för livet" är tänkvärt. Det är dock så, att det är de livsvårdande och skapande gärningarna, som leda mot 'lyckan' dvs. tillfredsställelsen med livet. Enbart självhävdelse gentemot andra gör det ej.

I religiös undervisning måste man skilja på låg-, mellan- och högstadium. Lika lite som det är klokt att avskaffa småskolan under motivering att det finnes professorer i alla ämnen, lika lite bör man hysa förakt för den enkla religionsundervisningen. Varje individ bör efter sin förmåga söka nå bästa tänkbara religiösa mognad. Även den mest intelligente har all anledning att eftersträva en hållbar tolkning för sin livsuppgift.

Erfarenheten lär, att ideologisk skolning tar tid. Den kan induceras av en religiöst rik personlighet, men det fordras kontinuerlig utveckling, för att individens livsinriktning skall omformas,

"pånyttfödelse". Därför är denna psykiska påverkan ej främst lämpad för läkarmottagningen utan för den form, som kyrkan utarbetat och som t. ex. kommunismen i många avseenden tagit efter. Men vår kyrka är i uppenbart behov av en omvälvande reformation, som kan bringa Jesu etik och gudstro i samklang med vår tids tänkande. Det är ej tanken på belöning eller straff efter döden, som i våra dagar kan styra människorna utan insikten, att det är den positiva livshållningen, som ger livet dess värde.

Man kan invända, att det är en helt annan sak att vara stoiker än att vara s. k. psykopat. Givetvis! Har man fått sin personlighet tillfredsställd utvecklad, kan den också hålla för en nihilistisk livsåskådning. Men duger nihilisten till att på ett lyckligt sätt forma och stimulera den uppväxande generationen? Först då vi fått hopp om eller tro på en mening med livet kunna vi socialisera det uppväxande släktet och kanske i viss grad resocialisera de asociala.

Psykologien och psykiatrien har under det gångna halvsekle högradigt kringgått religiösa och ideologiska problem. I det avseendet håller tydligen en nyorientering på att ske (Viktor Frankl m. fl.). Det religiösa behovet betraktas numera på en del håll ej längre som vidskeplighet, utan som något som måste förstås och ledas i rätt riktning.

Att finna fel och orimligheter i gängse religiösa föreställningar, det kan alla. Men hur finna vägen till en hållbar och riktig livsuppfattning? Det är en uppgift, som bör engagera alla och envar, icke minst våra psykiater. För dem borde det vara den mest centrala frågan beträffande psykisk hälsovård.

Om kyrkan försöker försvara sina sviktande positioner genom att stänga in sig bakom "fasta normer", och går mot ökad isolering, måste man finna vägar ut ur detta olyckliga tillstånd. Först då skingras de mörka molnen på den inre fronten. Ju fler svenskar, som gripas av en ideologi, som medför hopp eller tro på livets mening, "vördnad för livet" och en skapande viljeinriktning, dess fler fångelsemurar kunna raseras.